

УДК 37.014.12 (044.247)

ЮХИМЕЦЬ Ольга Іванівна,
здобувач кафедри суспільних дисциплін,
Національний університет водного господарства
та природокористування
e-mail: olga.juhimec@gmail.com

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЮРИДИЧНІЙ КЛІНІЦІ

У статті проаналізовано комунікативну компетентність майбутніх правознавців, визначено, що під час навчання у юридичній клініці удосконалюються правові та комунікативні знання, вміння та навички, охарактеризовано інтерактивні методи навчання, як найефективніші під час навчання у юридичній клініці.

Ключові слова. комунікативна компетентність; майбутні правознавці; юридична клініка; інтерактивні методи навчання.

Загальна постановка проблеми. Становлення і розвиток особистостей майбутніх правознавців може відбуватися не інакше, як під час засвоєння відповідної професійної комунікації, під якою ми розуміємо процес обміну професійною інформацією відповідно до законів України, породження думок, знань, ідей на основі використання спеціальної (правової) термінології, оціночних суджень, професійних понять, дефініцій. Формування професійних і загальнокультурних компетентностей багато в чому залежить від застосування освітніх технологій, методів навчання, стимулюючих активність, самоосвіту, заснованих на взаємодії, зануренні в реальну професійну атмосферу співробітництва для вирішення правових проблем, позиційному професійному самовизначенні.

Нині для того, щоб якнайкраще підготувати випускників юридичних ВНЗ до їхньої майбутньої практичної діяльності запроваджено нові форми навчання – юридичні клініки, які слугують інноваційним інструментарієм під час формування комунікативної компетентності. Зокрема, діяльність юридичних клінік врегульовано чинним законодавством України (Наказ МОН України «Про затвердження типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» від 03.08.2006 № 592). Юридична клініка – це структурний підрозділ ВНЗ, що має на меті здійснювати керівництво науково-дослідницькою і навчально-методичною діяльністю студентів щодо розширення їх правосвідомості й вдосконалення механізмів отримання навиків правозастосування та правозахисної і правопросвітньої діяльності [1, с. 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативна компетентність є предметом дослідження таких вітчизняних науковців: М. Василенко (готовність студентів-юристів до професійної діяльності), М. Криськів (формування професійного мовлення майбутніх юристів), Л. Насіленко (риторична культура як невід’ємна складова мовно-професійної підготовки майбутніх юристів), О. Федорчук (формування у майбутніх

правознавців професійного застосування інформаційно-комунікаційних технологій), Б. Чупринський (формування професійної культури майбутніх юристів), Г. Яворська (формування соціально-професійної зрілості курсантів ВНЗ МВС України), В. Василик (професійна підготовка молодших спеціалістів з правознавства), В. Гришко (формування базових професійних компетентностей майбутніх правознавців), О. Калита (формування комунікативної компетентності майбутніх юристів засобами проектних технологій) та ін.

Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів, на думку І. Ляшенко, відбувається під впливом різноманітних соціальних, психологічних та педагогічних чинників. Комунікативна компетентність є результатом навчально-пізнавальної і практичної діяльності, а також результатом власного життєвого досвіду [2].

За визначенням О. Бовдир, комунікативна компетентність юриста передбачає оволодіння ним необхідними для професійної діяльності особистісними якостями, враховуючи при цьому професійно-трудова діяльність юриста з чітко визначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, умінь і навичок, необхідного рівня професійно-правового мислення і діяльності, а також адекватного спілкування із застосовуванням методів виховання [3].

У дисертаційному дослідженні Н. Кожем'яко, запропоновано таке визначення комунікативної компетентності: «комунікативна компетентність – це складна інтегрована якість фахівця, яка спрямована на налагодження, підтримку та розвиток ефективної взаємодії» [4, с. 23].

Мета статті – проаналізувати особливості та визначити найефективніші методи формування комунікативної компетентності майбутніх правознавців під час навчання у юридичній клініці.

Виклад основного матеріалу. У більшості ВНЗ України, які здійснюють підготовку бакалаврів галузі знань – 08 Право створено юридичні клініки як самостійні організації або структурні підрозділи. Згідно з законом України №592 «Про юридичні клініки» від 03.08.2006 метою та завданнями юридичних клінік вищих навчальних закладів України є підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів юридичних спеціальностей; підготовка та навчання студентів у дусі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності; розширення співробітництва вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців-юристів, із судовими, правоохоронними органами, органами юстиції, державної влади і місцевого самоврядування, з іншими установами та організаціями; впровадження в навчальний процес елементів практичної підготовки студентів-правників у сфері юридичних послуг, надання студентам юридичної клініки можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом, забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності; створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням, засобами масової інформації та юридичною клінікою, що дозволить оперативно реагувати на практичні потреби громадян [5].

На думку Є. Доброхотової, «юридична клініка – не що інше, як створюване у стінах ВНЗ професійне середовище в комплексі з усім необхідним для психологічної адаптації до нього студента і практичного навчання. Клініка забезпечує методично коректне формування початкового професійного досвіду» [6, с. 55].

Зазвичай, юридичну клініку формують зі студентів і викладачів вищого навчального закладу, до її роботи можуть бути залучені юристи, які займаються самостійною практикою. Консультації в клініках здійснюють у групах по 2-10 студентів під керівництвом куратора (викладача або юриста).

Юридична клініка покликана: 1) забезпечувати навчання студентів-юристів практичним навичкам; 2) вона є структурним підрозділом юридичного факультету або інституту, яке відповідає за практичне навчання; 3) за своєю соціальною роллю: юридична клініка є приймальня при юридичному факультеті, де студенти юристи консультують

громадян; 4) за формою організації роботи: юридична клініка є студентська юридична консультація; 5) за видом навчальної діяльності: юридична клініка являє собою практичну діяльність студентів; 6) як спосіб організації теоретичного і практичного навчання і по вигляду використовуваних методичних і дидактичних прийомів навчання юридична клініка є комплекс інтерактивних методик викладання (в основному імітаційного характеру), спрямованих на навчання практичним навичкам.

Завдання юридичної клініки щодо формування майбутніх юристів поділяються на дві групи: 1) професійно орієнтовані та 2) соціально орієнтовані. Соціально орієнтованими завданнями є: правова освіта населення; підвищення правової культури населення; профілактика асоціальних явищ і ін.

Професійно орієнтованими завданнями юридичної освіти є:

1) підвищення якості професійної теоретичної підготовки студентів-юристів, рівня засвоєння ними доктринального і законодавчого матеріалу;

2) розвиток і закріплення у студентів професійних практичних навичок щодо застосування норм права, вивчених студентами на лекціях і семінарах під час теоретичного навчання, і правильного вирішення ситуацій на їх основі;

3) формування та розвиток вміння бачити міжпредметні зв'язки навчальних дисциплін і міжгалузеву взаємодію галузей, підгалузей та інститутів права;

4) проведення прикладних досліджень в галузі права і правозастосовної діяльності;

5) участь студентів у науковій діяльності [7, с. 146].

Студенти, які навчаються у юридичній клініці, також частіше демонструють високий рівень розвитку двох аспектів комунікації: загальнокультурного (різноманіття синтаксичних конструкцій; використання художніх прийомів; використання різних типів мовлення; використання синонімів; відповідність мовного змісту заданій темі; композиційну оригінальність); та спеціального юридичного (володіння юридичною термінологією; знання форм, засобів і методів соціальної та професійної взаємодії; ставлення до клієнта; вміння правильно розуміти бажання, очікування і вимоги людей; використання спеціальної юридичної лексики; комунікативні цілі спілкування, розуміння їх значущості) [8, с. 63].

У процесі практичної підготовки студентів у юридичній клініці з метою підвищення ефективності навчання та якості знань, формування необхідних професійних вмінь майбутніх фахівців використовують інтерактивні методи навчання, які передбачають режим взаємодії, діалогу, двостороннього обміну інформацією та орієнтовані на взаємодію студентів з викладачем, один з одним, комп'ютером, навчальним посібником.

У педагогічній науці інтерактивні методи навчання визначають як:

– способи організації активної, продуктивної взаємодії учнів між собою, з учителем, з різними джерелами інформації, а також з комп'ютером у формі навчальних, ділових, рольових ігор, дискусій, виконанні проектів, аналізі конкретних ситуацій, за якої відбувається освоєння нового досвіду й одержання нових знань, надається можливість для самореалізації учнів [9, с. 12];

– методи навчання, які реалізуються завдяки активній взаємодії учнів і дають змогу на основі внеску кожного з них у спільну справу отримувати нові знання, організувати спільну діяльність, ідучи від окремої взаємодії двох-трьох осіб до широкої співпраці класного колективу [10, с. 8.].

Під час навчання студентів у юридичних клініках викладач може використовувати широкий спектр інтерактивних методів навчання, які ми представляємо у таблиці.

	Практичні навички	Приклад методики
Правова аргументація і стратегія	Виявлення правових проблем і важливих фактів в конкретній справі Розробка правової стратегії, оптимальної для досягнення потрібних клієнтові результатів або для захисту його інтересів в залежності від обставин	Студенти беруть участь у дискусії на основі «казусів» Студенти виробляють стратегію в малих групах, потім вислуховують зауваження викладача; проводять мозковий штурм, виявляючи вигідні і не вигідні факти у справі

	Практичні навички	Приклад методики
Аналіз законодавства, складання документів та діловодство	Виявлення і систематизація всіх важливих фактів у справі клієнта з метою підготовки до спростування аргументації протилежної сторони і досягнення найкращого результату	Проведення декількох інтерв'ю з клієнтом; контакти з відповідними посадовими особами або органами; збір фактичної інформації способом опитування свідків і направлення запитів до різних організацій; складання меморандуму з викладом фактичних обставин, правових питань та можливих результатів
	Складання запитів, клопотань та інших документів для направлення в суди або адміністративні органи	Представлення інтересів клієнта в суді або адміністративному органі під керівництвом практикуючого юриста; перед направленням в ті чи інші органи проекти документів оцінюються керівником
	Організація і ведення досьє, документів, інформації, результатів збору інформації та інших матеріалів з метою забезпечення їх охорони і дотримання конфіденційності	Стажування в юридичній фірмі, суді чи іншому державному закладі
Відносини юриста з клієнтом	Встановлення ділових відносин з клієнтом на основі довіри і взаємного інформування про те, що відбувається	Первинне інтерв'ювання клієнта, самостійно або в присутності викладача, потім коментарі викладача і, можливо, думка клієнта
	Обговорення з клієнтом всіх можливих варіантів вирішення правових проблем і надання йому можливості прийняття найважливіших (нестратегічних) рішень, важливих для вирішення справи	Рольова гра за участю «юриста» і «клієнта» на основі «казусу»; отримання рекомендацій за допомогою обговорення та зворотного зв'язку

Висновки. Отже, під час навчання у юридичній клініці у майбутніх правознавців відбувається розвиток правових та комунікативних знань, умінь і навичок, а у процесі їх професійної комунікативної підготовки студентів-правознавців особливе значення мають інтерактивні методи навчання, оскільки використання інтерактивних методик, заснованих на навчанні професійним мовним навичкам через дію, відтворює ситуації, взаємини, завдання, характерні для повсякденної роботи правників. Інтерактивні методики, які використовуються під час навчання у юридичній клініці, студенти сприймають як найбільш природне середовище для демонстрації навичок і прояву професійних якостей.

Список бібліографічних посилань

1. Мережа юридичних клінік на юридичних факультетах України: ретроспективи та перспективи / за ред. М.В. Дулеби. Київ, 2006. С. 10.
2. Ляшенко І.В. Компонентний аналіз комунікативної компетенції майбутніх юристів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_1_8.
3. Бовдир О.Б. Комунікативна компетентність студентів юридичних спеціально спеціальностей: зміст та структура. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. 135. С. 61–63.
4. Кожем'яко Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 250 с.
5. Про затвердження типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ МОН України від 03.08.2006 №592. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>
6. Доброхотова Е.Н. Юридические клиники и деятельность pro bono. *Закон*. 2012. № 11. С. 55.
7. Слепко Г.Е. Юридическая клиника как модель интеграционного практико-ориентированного обучения. *Юридическая клиника как индикатор общественной оценки качества юридического образования. Материалы Международной научно-практической конференции / Отв. ред. д.ю.н., проф. О.И. Чердаков*. М.: Международный юридический институт, 2014. С. 143–149.
8. Мещерякова Э.И., Петрушин А.И. Обучение в юридической клинике и развитие коммуникативной компетентности студентов-юристов. *Сибирский психологический журнал*. 2013. № 49. С. 59–64.

9. Курьшева И.В. Интерактивные методы обучения как фактор самореализации старшеклассников в учебной деятельности при изучении естественнонаучных дисциплин: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Нижний Новгород: Нижегород. гос. пед. ун-т, 2010. 20 с
10. Коломієць Н.А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2009. 19 с.

References

1. The network of legal clinics at Ukrainian law faculties: retrospectives and perspectives (2006). In M.V. Duleba (Ed.). Kyiv. 10.
2. Lyashenko, I.V. (2014). Component analysis of the communicative competence of future lawyers. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*. Issue 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_1_8.
3. Bovdir, O.B. (2015). The communicative competence of students of legal specialties: content and structure. *Scientific notes. Series "Pedagogical Sciences"*. Issue 135, 61–63.
4. Kozhemyako, N.V. (2015). *Formation of communicative competence of future junior law specialists in the process of studying psychological and pedagogical disciplines* (Ph.D Dissertation). Kyiv. 250 p.
5. On Approval of Model Provisions on a Law Clinic of Higher Educational Institutions of Ukraine: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 03.08.2006 No.592. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>
6. Dobrokhotova, E.N. (2012). Legal clinics and activities pro bono. *Law*. 11, 55.
7. Slepko, G.E. (2014). Legal clinic as a model of integration practice-oriented training. *Legal clinic as an indicator of public evaluation of the quality of legal education. Materials of the International Scientific and Practical Conference*. In O.I. Cherdakov (Ed.). Moscow: International Law Institute. 143–149.
8. Meshcheryakova, E.I., Petrushin, A.I. (2013). Training in the legal clinic and development of communicative competence of law students. *Siberian Psychological Journal*. 49. 59–64.
9. Kurysheva, I.V. (2010). Interactive methods of teaching as a factor of self-realization of high school students in educational activity in the study of natural science disciplines (Ph.D Dissertation). *Theses*. Nizhny Novgorod: Nizhny Novgorod State Pedagogical University. 20 p.
10. Kolomiyets, N.A. (2009). Didactic principles of application of interactive methods of teaching younger students (Ph.D Dissertation). *Theses*. Kyiv: M.P. Drahomanov National Pedagogical University. 19 p.

YUHYMETS Olha,

Applicant of Social Disciplines Department,
National University of Water Management and Nature Use
e-mail: olga.juhimec@gmail.com

METHODS OF FORMATION OF FUTURE LAWYERS' COMMUNICATIVE COMPETENCE WHILE LEARNING IN THE LEGAL CLINICS

Abstract. *In the process of practical training of law students in the legal clinic, in order to increase the effectiveness of education and the quality of knowledge, the formation of the necessary professional skills of future professionals use interactive teaching methods that include a mode of interaction, dialogue, two-way exchange of information and focused on the interaction of students with a teacher, one of one, computer, tutorial.*

While teaching students in legal clinics, the teacher can use a wide range of interactive learning methods, namely, they participate in a discussion on the basis of "incidents", develop a strategy in small groups, then listen to the teacher's remarks; carry out brainstorming, revealing profitable and disadvantageous facts in the case, conducting several interviews with the client; contacts with relevant officials or authorities; collecting factual information by way of questioning witnesses and sending requests to different organizations; drafting a memorandum with the statement of factual circumstances, legal issues and possible results, representing the interests of the client in court or an administrative body under the direction of a practicing lawyer; before being sent to those or other bodies, draft documents are assessed by the manager, internship at a law firm, court or other public institution, the initial interview of the client, alone or in the presence of the teacher, then the comments of the teacher and, possibly, the client's opinion, role play with the participation of "lawyer" and "client" on the basis of "incident"; getting recommendations through discussion and feedback. These techniques contribute to the development of such practical skills of lawyers: legal argumentation and strategy, law analysis, drafting and record keeping, establishing a relationship between a lawyer and a client

Consequently, during the training of future lawyers in the legal clinic, interactive teaching methods that students perceive as the most natural environment for demonstrating skills and displaying professional qualities are of particular importance.

Key words. *communicative competence; future lawyers; legal clinic; interactive teaching methods.*

Одержано редакцією 26.11.2017
Прийнято до публікації 02.12.2017